

OTÁZKY KE STÁTNÍM BAKALÁŘSKÝM ZKOUŠKÁM

- obor Filozofie a společenské vědy -

(10 MIN NA KAŽDOU ČÁST + 5 MIN NA LITERATURU)

DĚJINY FILOZOFIE

Antické a středověké pojetí filozofie

1. Jaký obraz světa nalezneme u presokratických a klasických autorů? (nebo kosmologie presokratiků, Platóna a Aristotela)
2. Sofisté, Sókratés, Platón a reflexe fungování athénské demokracie: Jsou morální normy něčím přirozeným nebo jsou výsledkem dohody? Co je to spravedlnost? Jaké jsou důsledky demokratické výchovy a demokratického pojetí svobody? Existují nějaké alternativy k demokratickému zřízení?
3. Jak Aristotelés dělil vědy a jak filozofii členily helénistické školy? Co je to Organon? Co jsou to kategorie a jaký mají význam pro ontologii?
4. Jak středověcí myslitelé nahlíželi vztah teologie a filozofie?
5. Co jsou to důkazy boží existence, jaké jejich typy a autory znáte?
6. Objasněte podstatu a význam sporu o univerzálie, uveďte jednotlivé pozice v tomto sporu a jejich zastánce.

Novověké pojetí filozofie

7. Vztah vědy a filozofie na počátku novověku: Co je to „matematická idealizace přírody“? Jakou roli hrála při vzniku novověké přírodovědy? Vyložte Galileiho, Descartovo a Spinozovo pojetí přírody.
8. Jak v Descartově díle souvisí ideál nezpochybnitelného poznání, metodická skepse a argument „myslím, tedy jsem“? Rekonstruujte Descartův postup v prvních dvou *Meditacích*.
9. Srovnajte racionalistickou a empiristickou teorii poznání (dedukce vs. indukce, otázka vrozených idejí, metafora „nepopsané desky“). Předvedte tyto rozdíly na srovnání zvolených představitelů kontinentálního racionalismu a britského empirismu.
10. Jakou roli hrají ideje přirozeného stavu a společenské smlouvy v politické filozofii Thomase Hobbesa a Johna Locka? Vysvětlete, v čem se pozice těchto filozofů shodují a v čem se podstatně liší.
11. Interpretujte situaci lidí v Hobbesově přirozeném stavu (války všech proti všem) pomocí teorie her (dilema vězně).
12. Osvícenství: idea pokroku a dopad filozofických myšlenek na společnost (projekt *Encyklopedie*). Vyložte hlavní myšlenky vybraného francouzského filosofa 18. století.
13. Kantova teorie poznání: syntéza racionalismu a empirismu, hranice lidského poznání (antinomie čistého rozumu). Vysvětlete pojem „kopernikánský obrat“ v kontextu Kantovy *Kritiky čistého rozumu*.
14. Kantova etika. Vysvětlete Kantovo pojetí mravního imperativu a odlišnost jeho etiky od jiných přístupů k morálce (např. Aristotelés, utilitarismus)

SOUDOBÁ FILOZOFIE

Soudobá kontinentální filozofie

15. Východiska a metoda fenomenologie: Husserlova kritika pozitivismu a psychologismu. Vysvětlete pojmy eidetická variace, epoché, intencionalita.
16. Heideggerova fundamentální ontologie: bytí-ve-světě, analytika pobytu; vlastnosti vs. existenciály; příruční vs. výskytové jsoucno; každodennost a autenticita.
17. Kritika Husserlova subjektivismu (kartesianismu) v myšlení M. Heideggera a J. Patočky: co lze kritizovat na Husserlově pojetí transcendentálního „já“?
18. Téma přirozeného světa: objasněte pojem „Lebenswelt“ (svět našeho života) a jeho vztah k objektivnímu světu popisovanému přírodními vědami. Hlavní teze Husserlovy *Krize evropských věd* a Patočkova *Přirozeného světa jako filosofického problému*.
19. Patočkově pojetí lidské existence (téma tzv. trojpohybu) a jeho kacířská filozofie dějin. Které motivy Patočka přebírá od Husserla, které od Heideggera a v čem spočívá jeho syntéza těchto dvou autorů?
20. Vysvětlete Foucaultovo pojetí epistémé a Lyotardovo vymezení postmoderny.

Analytická filozofie

21. Historické okolnosti vzniku analytické filozofie; obrat k jazyku
22. Fregova cesta od zpevnování základů matematiky k logice; Fregova sémantika: rozlišení mezi smyslem a významem, explikace pojmů jakožto funkcí
23. Russellova analýza určitých deskripcí; Russelův logický atomismus
24. Vídeňský kruh a jeho pokus o vybudování filozofie na zcela novém, vědecktější základě; Carnapova obecná teorie syntaxe, jeho syntaktická (od)vysvětlení filozofických problémů a jeho obrat k sémantice
25. Wittgensteinův Traktát; Wittgensteinův pojem jazykové hry v jeho Zkoumáních
26. Quinova kritika "dvou dogmat empirismu" a jeho holistická koncepce jazyka a poznání; 'postanalytická' filozofie (Sellars, Davidson, ...); kritika klasické analytické filozofie (Rorty ap.)

Filozofická antropologie

27. Jaké jsou motivy, metody a vývoj filozofické antropologie.
28. Charakterizujte Marxovu filozofii s ohledem na proměnu reflexe člověka v 19. a 20. století.
29. Charakterizujte Schelerovu a Gehlenovu filozofickou antropologii.
30. Co je tzv. gender? Co je feminizmus a jaké jsou jeho filozofické kořeny, motivy a cíle?

Problémy současné filozofie

31. Co je epistemologie? Co je to znalost? Jaké podmínky by měla splňovat znalost podle tradiční definice? Vysvětlete, co je to Gettierův problém a jak se týká definice znalosti. Popište některé strategie, jak se vyrovnat s Gettierovým problémem.

32. Vysvětlete, co je skepticismus. Jaké typy skepticismu můžeme rozlišit? Vysvětlete některé tradiční a moderní argumenty ve prospěch skepticismu (Klamavý démon, mozek v kádi). Jaké tradiční a moderní strategie a odmítnutí skepticismu se objevují?
33. Fundacionalismus, koherence a falibilismus.
34. Vysvětlete Berlinovo rozlišení dvou pojmů svobody.
35. Vysvětlete, jak se liší Rawlsova a Nozickova teorie spravedlnosti.

ETIKA A SPOLEČENSKÉ VĚDY

Etika

36. Aristotelova etika (cíl všeho usilování, ctnosti a jejich dělení, úloha rozumu a blaženosti).
37. Stoicismus (stoická metafyzika jako východisko pro etiku, mudrc a ctnost, žít v souladu s přírodou, představitelé a jejich příspěvek).
38. Epikureismus (Epikurova metafyzika jako základ etiky, druhy strachů, které je třeba rozptýlit, rozlišení a spravování slastí a potřeb, úloha filosofie).
39. Humovy základní teze k etice, úloha citů a rozumu, tzv. „Humův zákon“. Důsledky emotivismu a nonkognitivismu.

Kulturní a sociální antropologie

40. Charakterizujte předmět, metody a cíle sociální a kulturní antropologie. Vysvětlete problémy, se kterými se společenskovední bádání obecně potýká.
41. Charakterizujte tzv. funkcionalistickou školu v kulturní a soc. antropologii.
42. Vysvětlete strukturalistickou školu v kulturní a soc. antropologii. Charakterizujte dílo C. L. Strausse.

Sociologie

43. Charakteristika hlavních etap vývoje světové sociologie I
  - a) Vznik sociologie a Auguste Comte, Herbert Spencer a Karel Marx.
  - b) Významní klasikové sociologie (Émile Durkheim, Max Weber, Vilfredo Pareto a Georg Simmel).
44. Charakteristika hlavních etap vývoje světové sociologie II
  - a) Americká sociologie v období mezi světovými válkami a „chicagská škola“ jako obrat v dějinách sociologie (Robert Ezra Park, Ernest Burgess, Louis Wirth).
  - b) Vývoj sociologického myšlení po 2. světové válce v období hledání „nových teorií“ (tři základní paradigmaty: teorie konsenzuální, teorie konfliktu a interpretativní sociologie).
45. Sociologické pojetí kultury (kulturní prvky: potřeby, hodnoty, normy, sankce, zvyky, obyčeje, mravy, zákony, tabu, rituály, jazyk; kulturní procesy: enkulturace, akulturace; pluralita v kultuře: subkultura, kontrakultura; vztahy mezi kulturami: kulturní relativismus, etnocentrismus, rasismus, xenofobie)

46. Sociální struktura společnosti a sociální stratifikace (sociální nerovnost, stratifikační systémy: otrokářský, kastovní, stavovský, společenských tříd a vrstev; stratifikační přístup M. Webera v porovnání s třídním přístupem K. Marxe; hranice sociálních tříd v soudobé vyspělé společnosti; sociální mobilita; chudoba a sociální vyloučení)
47. Společenská změna, vývojové etapy společnosti, globalizace, globální nerovnost (globální ekonomická nerovnost a nerovné životní příležitosti)
48. Metody sociálního výzkumu. 1) Kvantitativní a kvalitativní výzkum (principy, základní postupy, techniky, omezení obou přístupů, validita – reliabilita - standardizace). 2) Výběrová šetření (cílová populace, vzorek, pravděpodobnostní a nepravděpodobnostní procedury výběru vzorku) 3) dotazovací techniky, techniky studia dokumentů, pozorování)

Ekonomické teorie

49. Geneze ekonomie a její metody. Kdy a jak se ekonomie odděluje od filozofie? Rozlište *system* x *model* a uveďte, jaký byl první ekonomický model. Jaké jsou základy moderní ekonomie položené v 19. stol.? Dejte do souvislosti ekonomické metody s hlavními mezníky metodologie vědy. Odlište relativismus a absolutismus v ekonomii.
50. Geneze názorů na hodnotu a cenu. Jak se vyvíjel pohled na cenu statků a „cenu peněz“ (úrok) ve starověku, scholastice, u klasiků, Marxe, marginalistů a neoklasiků?
51. Geneze názorů trh a růst. Jak se vyvíjel pohled na fungování trhu (jaký princip udržuje trh v chodu, zasahovat x nezasahovat) a růst u merkantilistů, filosofů přirozených zákonů a fyziokratů, klasiků, neoklasiků, Keynesa (post/neokeynesiánců) a konzervativců?